

ПЕДАГОГІЧНА ПОЗИЦІЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Постановка проблеми і аналіз попередніх досліджень і публікацій. Підвищення ефективності підготовки спеціалістів з вищою освітою, що володіють високим рівнем професійної кваліфікації та здатні займати активну позицію у своїй професійній діяльності — є основним завданням фізкультурних ВНЗ. Професійна підготовка педагогів із фізичної культури на сучасному етапі є однією з загальних стратегій освітньої парадигми України, важливим завданням якої є досягнення високої якості освіти. Педагог має бути, в першу чергу, компетентним у питаннях галузі психології та педагогіки. Знання та вміння з цих дисциплін дозволяють запобігти в роботі низки проблем, знайти найбільш раціональний спосіб вирішення складних професійно-педагогічних ситуацій. Провідне місце в системі підготовки учителів фізичного виховання посідають педагогічні дисципліни, які є базовими у забезпеченні професійно-педагогічної підготовленості студентів. Адже, саме під час їх вивчення закладаються підвалини педагогічної майстерності, від якої залежить готовність випускників здійснювати майбутню професійну діяльність. Результат цієї діяльності в цілому залежить від педагогічної позиції майбутнього фахівця з фізичного виховання, яка повинна формуватися вже під час навчання у вищому навчальному закладі, адже професійна підготовка являє собою процес становлення його особистості, розвитку загальної та професійної педагогічної культури, які виступають умовою ефективності майбутньої професійної діяльності. Готовність майбутнього вчителя фізичного виховання до професійної діяльності — це комплекс властивостей особистості, який має прояв у його якісних характеристиках: спрямованості, педагогічній майстерності, компетентності, рівні оволодіння професійно-педагогічними діями та операціями, ціннісними орієнтаціями.

Метою роботи є аналіз шляхів розв'язання проблеми педагогічної позиції як умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання.

Фундаментом педагогічної майстерності є глибокі спеціальні знання з наукового змісту дисциплін у тісному зв'язку з їх практичним використанням. Досвідченого вчителя характеризує висока особиста відповідальність за якість навчання, знання психології та педагогіки, дотримання дидактичних принципів навчання, володіння методикою викладання, тобто сукупністю способів, методів і прийомів для систематичного, послідовного й ефективного ведення навчально-виховної роботи з конкретної навчальної дисципліни.

Педагогічна майстерність у науковій літературі визначається неоднозначно:

- педагогічна майстерність — це синтез високорозвиненого психолого-педагогічного мислення, професійно-педагогічних знань, навичок і вмінь, організаційно-методичного мистецтва й емоційно-вольових виражальних засобів у поєднанні з особистісними якостями (розумом, почуттями, волею, характером, здібностями і т.п.), що дозволяють педагогу ефективно та якісно вирішувати навчально-виховні завдання;

- педагогічна майстерність — це високий рівень педагогічної діяльності, здатність до оптимального вибору форм, методів і засобів педагогічного впливу в конкретних умовах навчання і виховання;

- педагогічна майстерність — це комплекс якостей особистості, що зумовлює високий рівень її професійної діяльності в навчально-виховному процесі. Саме це визначення відображає важливі аспекти, що характеризують педагогічну діяльність [4, с. 12].

Складовими педагогічної майстерності є гуманістична спрямованість діяльності педагога, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка.

Педагогічна майстерність майбутнього учителя фізичного виховання напряму залежить від його професійної підготовки під час навчання у ВНЗ. Питання професійної підготовки майбутніх учителів вивчалися такими сучасними науковцями, як: О. Абдулліна, В. Безпалько, Г. Степанова, М. Боген та багатьма іншими. У роботах цих та інших авторів, зокрема відзначається, що сучасний стан підготовки педагогічних кадрів у ВНЗ, глибина та темпи перетворень у вищій школі не відповідають потребам суспільства на сучасному етапі його розвитку. У них розкриваються діалектичні протиріччя між досягненнями вищої школи, її можливостями і потребами суспільства на цей час. Розв'язання цих протиріч є головним завданням вивчення педагогічних дисциплін під час навчання у ВНЗ.

Дослідник підготовки педагогів О. Абдулліна зазначає: «головним недоліком підготовки сучасних випускників є розрив між теоретичними знаннями та навиками щодо їх практичного використання, а звідси і слабе володіння практичними вміннями та навичками» [1, с. 75].

Є. Белозерцев також вважає, що у професійній підготовці випускників педагогічних навчальних закладів присутні наступні недоліки: невміння застосовувати знання в конкретній педагогічній ситуації, відсутність навичок вивчення учнів і налагодження контакту з ними [3, с. 37].

Одним з найважливіших компонентів педагогічної майстерності є професійна позиція майбутнього педагога. Н. Щуркова стверджує, що головними джерелами формування професійної позиції є: світогляд особистості, система життєвих цінностей, життєвий і професійний досвід, набуті знання, вміння і навички [13, с. 3].

Під педагогічною позицією ми розуміємо ставлення педагога до таких складових:

- ставлення до сенсу, цінностей і цілей навчання, педагогічної науки;
- ставлення до викладання і змісту процесу навчання;
- ставлення до учня як суб'єкта його власного життя, як мети і цінності освіти;
- ставлення до себе як до творчої індивідуальності, здатної до діалогу в педагогічному колективі.

Розробка шляхів формування педагогічної позиції у майбутніх учителів фізичного виховання не може здійснюватися без докорінної зміни всієї системи семінарських, лабораторних та практичних занять у ВНЗ. Головним їх призначенням повинне стати застосування отриманих знань у практичній діяльності. Водночас, навчальні плани ВНЗ фізкультурного профілю демонструють, на жаль, посилення теоретичної підготовки студентів за рахунок практичної з діяльнісним аспектом.

Відомо, що визначальною постаттю у системі освіти є вчитель, а тому питома вага його професійно-практичної підготовки до майбутньої педагогічної діяльності, як невід'ємної частини в оволодінні студентами ґрунтовними практичними вміннями та навичками, набуває особливої значущості у перспективі їх майбутньої педагогічної діяльності. Майбутній учитель має реально на практиці застосовувати елементи цієї діяльності вже під час навчання у вищому навчальному закладі хоча б на елементарному рівні. І чим раніше він почне застосовувати набуті знання, тим більше у нього можливостей для вдосконалення, підвищення рівня власної професійної готовності та оволодіння педагогічною майстерністю. Застосування в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів системи практичних знань, задач, ситуацій, проблем дозволяє ефективно формувати, відпрацьовувати у студентів практичні вміння та навички, необхідні для їх подальшої роботи, оволодівати основними педагогічними функціями. У зв'язку з цим, першочерговим завданням підвищення якості підготовки педагогів, предметом особливої турботи у навчально-виховному процесі ВНЗ повинно стати використання в роботі таких активних засобів, форм, методів, прийомів роботи з професійної підготовки студентів, як моделювання практичних ситуацій, ділові ігри тощо, котрі відповідали б завданням ефективного формування професійно значимих умінь і навичок у майбутніх учителів. Усе це, в свою чергу, має бути спрямовано на здобуття майбутньої спеціальності, на перетворення в практичну діяльність отриманих у вищому навчальному закладі знань. Здібності особистості розкриваються, формуються, розвиваються, реалізуються тільки в практичній діяльності і

завдяки їй, де відбувається виявлення і розвиток здібностей людини як соціальної одиниці [4, с. 65; 12, с. 34].

Професійна педагогічна позиція майбутнього вчителя фізичного виховання є невід'ємною частиною професійної компетентності і необхідною умовою здійснення педагогічної діяльності. У процесі її формування пріоритетну роль відіграють такі педагогічні технології як інтерактивне, евристичне, контекстне та активне навчання. Серед них особливої уваги при підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання, на нашу думку, заслуговують ті, що стимулюють активну пізнавальну діяльність студентів, їх творче мислення. Такими є активні методи навчання, котрі реалізуються в навчальному процесі шляхом вирішення професійно-педагогічних задач та ситуацій, ділові ігри. Творча діяльність учителя фізкультури неможлива без гнучкості мислення, можливості прогнозування, генерування ідей, рефлексії, прагнення до вдосконалення.

Практичний досвід вирішення професійно-педагогічних задач має допомогти оволодіти студенту навичками професійної діяльності ще на етапі підготовки у ВНЗ, сформувати стійку педагогічну позицію, як основу професіоналізму вчителя.

Передумови формування професійно-педагогічної позиції можуть вирішити такі активні методи навчання як розв'язання навчально-педагогічних задач та ситуацій, які ознайомлюють студента з проблемами його майбутньої педагогічної діяльності.

Специфікою професійно-педагогічних задач є їх спрямованість на відображення педагогічної реальності, що може бути представлена в змісті задачі як проблемна ситуація, вирішення якої створює «умови для становлення професіоналізму та індивідуальності майбутнього фахівця» [6, с. 34].

Основною умовою професійно-педагогічної задачі є інформація, що наповнена педагогічним змістом. Джерелом процесу формування педагогічної позиції повинні стати задачі та ситуації, що містять педагогічну проблему і пропонують евристичні прийоми її вирішення. Для успішного вирішення подібних задач необхідні самостійні інтелектуальні дії студентів, обумовлені психолого-педагогічними знаннями, життєвим досвідом їх обробки та застосування в процесі вирішення задачі, внаслідок чого і формуються «живі» педагогічні знання та вміння студента. Дії, що усвідомлені студентом та використані в процесі вирішення професійно-педагогічних задач і ситуацій, надалі стають фундаментом його педагогічного досвіду, відтворюються в професійній діяльності.

Безперечно, що особливе значення в процесі формування педагогічної позиції майбутнього фахівця з фізичного виховання набувають ситуативні задачі, специфікою яких є опис конкретного факту, представленого у вигляді педагогічної ситуації. У своєму розумінні педагогічної ситуації ми спираємося на визначення М. Машарової, яка визначає її як сукупність конкретних умов, що склалися у певний момент у навчально-виховній роботі педагога і, які обумовлюють його діяльність.

На думку О. Абдулліної комплексна організація діяльності студентів у процесі розв'язання педагогічних ситуацій має передбачати поєднання навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної діяльності. У процесі цих діяльностей відбувається поступове накопичення і перебудова змістовних характеристик професійно-педагогічної позиції майбутнього вчителя фізичного виховання. Характеристикою сформованої педагогічної позиції буде поєднання соціокультурних форм спортивно-педагогічної діяльності й індивідуальних механізмів входження особистості в професію, що відображає взаємозв'язок індивідуально значущого із соціально значущим.

Одним із ефективних засобів формування педагогічної позиції є ділові ігри та їх модифікації. Вони визначаються через поняття модель, імітація, метод, форма, засіб, тренінг, підготовка, трансформація та інші терміни, що описують положення ділових ігор у загальній структурі діяльності людини.

Ділова педагогічна гра (дидактична), як похідна від ділової гри, надає можливість не тільки управляти процесом засвоєння знань, а й формувати уміння та навички практичної діяльності, а

також реалізовувати значний мотиваційний потенціал формування особистості педагога в тих або інших штучно створених ситуаціях професійно-практичної ідентифікації. Це один з «найбільш мобільних інструментів перетворення теоретичних досягнень у елемент практики», «перехідний місток між учінням і діяльністю» [3, с. 28; 7, с. 34].

Дидактичну гру можна розглядати як доцільно організовану педагогічну систему, як різновид комплексного багатокomпонентного засобу формування педагогічної спрямованості, а також організаційного сполучення структур навчально-пізнавальної та ігрової діяльності. Навчальна ділова гра, залишаючись педагогічним процесом, який спрямований на досягнення цілей навчання і виховання є відтворенням контексту майбутньої діяльності в його предметному та соціальному аспектах. У навчальній діловій грі студент виконує квазіпрофесійну діяльність, що містить у собі риси як навчальної, так і майбутньої професійної діяльності. Він засвоює абстрактні знання, уміння та навички в контексті професії, немов накладеними на канву професійної діяльності [10, с. 19].

С. Неверкович, досліджуючи ігрові методи підготовки фізкультурних кадрів, вказує, що діяльнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців є ефективним засобом професійного розвитку суб'єктів освітнього процесу [8, с. 33].

Ділові ігри характеризуються наступними основними ознаками: наявністю учасників гри (тих, хто навчається), у котрих спільна задача — аналіз обставин і прийняття рішень відповідно до призначеної кожному ролі; наявністю керівника гри, який має видавати інформацію про обставини, аналізувати рішення учасників гри і коректувати її; створювати певні умови для аналізу обставин і прийняття рішень учасниками та конфліктні ситуації [11, с. 62].

Навчально-ділові ігри організовуються на наступних принципових положеннях: імітаційне моделювання, проблемність, спільна діяльність, діалогічність, двоплановість [10, с. 34].

Значна кількість дослідників розглядає ділові ігри в ракурсі спрямованості процедури їх реалізації. Як правило, автори публікацій пропонують три етапи здійснення ігрового процесу.

Перший етап — підготовчий, інформаційний, теорії ділової гри, «блок повідомлень», під час якого перевіряється теоретична готовність студентів до занять, вступ, вивчення ситуації, правил гри, розподіл ролей і з'ясування позицій та організація учасників (вибір теми, призначення учасників, вибір форми проведення, вибір місця проведення, визначення педагогічних задач).

Другий етап — ігровий, виробничий, знайомства з грою, «блок обговорень», на котрому обговорюється низка тренувальних завдань, власне ігровий процес, проводиться ділова гра, мікровикладання.

Третій етап — заключний, на котрому проводиться колективний аналіз гри, розбираються оптимальні варіанти з загальною дискусією, обговорюється роль викладача у проведенні гри.

Отже, одним із основних шляхів розв'язання проблеми педагогічної позиції як умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання є застосування в процесі вивчення педагогічних дисциплін професійно-педагогічних задач, ситуацій та ділових ігор.

Висновки. Професійна педагогічна позиція майбутнього вчителя фізичного виховання є невід'ємною частиною професійної майстерності та необхідною умовою здійснення педагогічної діяльності. У процесі її становлення пріоритетну роль відіграють такі педагогічні технології як інтерактивне, евристичне, контекстне та активне навчання.

До ефективних засобів формування педагогічної майстерності у майбутніх учителів фізичного виховання належать: *педагогічні задачі, педагогічні ситуації та ділові ігри.*

Моделювання практичної діяльності вчителя фізичного виховання у межах процесу професійної підготовки має складатися з наступних етапів: *інформаційно-теоретична підготовка; організаційно-тренувальні дії та власне ігровий педагогічний процес; пост ігровий аналіз діяльності учасників гри.*

Література:

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О.А. Абдуллина // — М.: Просвещение. 1990-141с.
2. Безпалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Безпалько // — М. : Педагогика, 1989. — 190 с.
3. Белозерцев Е. П. Подготовка учителя в условиях перестройки / Е.П. Белозерцев // — М. : Педагогика, 1989-208с.
4. Бесєдіна Л. М. Педагогічна майстерність, активні методи навчання та методична робота у навчальних закладах / Л.М. Бесєдіна, О.І. Сторубльов // метод. посіб. — К. : Логос, 2009. — 204 с.
5. Ившина Г. В. Педагогическая деятельность преподавателя ВУЗа негуманитарного профиля / Г.В. Ившина, М.В. Марданов // Казань, 1998. — 28с.
4. Леонтьев Л. А. Деятельность, сознание, личность / Л.А. Леонтьев // — М. : 1987. — 304с.
5. Макаренко Л. П. Структура педагогической деятельности тренера ДЮСШ по плаванию / Л.П. Макаренко // Теория и практика физической культуры. —1985. — С. 23-25, 74.
6. Машарова Т. В. Моделирование учебных ситуаций в личностно-ориентированной образовательной среде: на примере учреждений среднего профессионального образования / Машарова Т.В., Е.А. Ходырева // — Екатеринбург, 2002. — 98 с.
7. Минияров В. М. Особенности профессиональной подготовки студентов факультета физического воспитания / В.М. Минияров, С.И. Кудинов // Методические рекомендации для студентов и преподавателей факультета физического воспитания - Куйбышев: 1984. — 132с.
8. Неверкович С. Д. Предметная деятельность в организационно-имитационных игровых методах подготовки кадров управления / С.Д. Неверкович // Теория и практика ФК. 1986, №11. — 9с.
9. Неверкович С. Д. Игровые методы подготовки кадров / С.Д. Неверкович // Учеб. пособие. — М., 2006. — 205 с.
10. Основы педагогики и психологии высшей школы. Учебное пособие / Под. ред. А. В. Петровского — МГУ, М. : 1986. — 218с.
11. Рогинский В. М. Азбука педагогического труда / В.М. Рогинский // Пособие для начинающего преподавателя технического ВУЗа — М. : Высш. шк., 1990. — 112с.
12. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн // В 2т. М. : Педагогика, 1989. — 816с.
13. Щуркова Н. Е. Практикум по педагогической технологии / Н.Е. Щуркова // — М. : Педагогическое общество России, 2002. — 224 с.

У статті розглядається проблема становлення педагогічної позиції як умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання в процесі професійної підготовки у ВНЗ. Визначено, що ефективними шляхами формування педагогічної майстерності виступають ділові педагогічні ігри та навчально-педагогічні ситуації.

Ключові слова: майбутній учитель фізичного виховання, педагогічна майстерність, педагогічна позиція, формування, ділові ігри, педагогічні ситуації.

В статье рассматривается проблема становления педагогической позиции как условия формирования педагогического мастерства будущих учителей физического воспитания в процессе профессиональной подготовки в вузе. Определено, что эффективными путями формирования педагогического мастерства выступают деловые педагогические игры и учебно-педагогические ситуации.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, педагогическая позиция, учитель физического воспитания, формирование, деловые игры, педагогические ситуации.

The problem of the becoming of pedagogical position as conditions of formation of pedagogical masterliness of future teachers of physical education in vocational training in high school. Determined that the effective ways of forming pedagogical masterliness serve business pedagogical games and educational-pedagogical situations.

Key words: pedagogical masterliness, teaching position, teacher of physical education, formation, business games, pedagogical situations.